<u>અસ્વીકરણ:</u> સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

એસ્ટેટ ડ્યુટી નિયંત્રક, પશ્ચિમ બંગાળ

વિરુદ્ધ

ઉષા કુમાર અને અન્ય

૨૦ નવેમ્બર, ૧૯૭૯

[વી. ડી. તુળજાપુરકર અને ઈ. એસ. વેંકટરામૈયા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

એસ્ટેટ ડ્યુટી અધિનિયમ ૧૯૫૩, કલમ ૫ — એસ્ટેટ ડ્યુટી — ટ્રસ્ટ ડીડ (ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ) જે જોગવાઈ કરે છે કે મિલકત ટ્રસ્ટની રહેશે અને ટ્રસ્ટ પાસે જ રહેશે — ટ્રસ્ટની મિલકતમાંથી આવક — ધાર્મિક, સખાવતી હેતુઓ અને સેટલર (ટ્રસ્ટના કર્તા) ના વંશજોના લાભ માટે ઉપયોગ — શું તે માન્ય ટ્રસ્ટ છે — શું મિલકત સેટલરના પુત્ર પર આવી અને તેના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ — એસ્ટેટ ડ્યુટી માટેની જવાબદારી.

એક વ્યક્તિ 'ડબલ્યુ' એ એક ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ અમલમાં મૂક્યો, પોતાની તમામ મિલકતો સદર ટ્રસ્ટને સ્થાનાંતરિત કરી અને એક વર્ષના સમયગાળા માટે પોતાને પ્રથમ મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કર્યા અને નિર્દેશ આપ્યો કે તેઓ ટ્રસ્ટી તરીકે ન રહે તે પછી, તેમના પુત્ર એટલે કે મૃતક વ્યક્તિએ ટ્રસ્ટના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરવું જોઈએ અને તેમના મૃત્યુ પર, દસ્તાવેજે નિર્દેશ આપ્યો કે તેમના પુત્રો, પૌત્રો વગેરેને ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કરવા જોઈએ. દસ્તાવેજમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે મિલકતો ટ્રસ્ટની હોવી જોઈએ અને ટ્રસ્ટ પાસે જ રહેવી જોઈએ અને ટ્રસ્ટના કર્તાના વારસદારોમાંથી કોઈને પણ તેનો પોતાની તરીકે વ્યવહાર કરવાની અથવા તેને તબદીલ કરવાની સત્તા હોઈ શકે નહીં. ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ વર્ષમાં ટ્રસ્ટની મિલકતોની આવકમાંથી, તેનો ચોથો ભાગ ટ્રસ્ટની મિલકતોના કરવેરા, સમારકામ, ફેરફાર, પુનઃનિર્માણ વગેરેના ખર્ચ માટે વાપરવો જોઈએ. બાકીની રકમનો અડધો ભાગ, એટલે કે આવકના ત્રણ–ચતુર્થાંશનો અડધો ભાગ કુટુંબના દેવી–દેવતાઓની સેવાઓ, ચોક્કસ નિર્દિષ્ટ પૂજાઓ, શ્રાદ્ધ અને અન્ય ચોક્કસ ધાર્મિક હેતુઓ માટે ખર્ચવો જોઈએ. બાકીની આવક એટલે કે કુલ આવકના ત્રણ–અષ્ટમાંશ ભાગનો ઉપયોગ ટ્રસ્ટીઓ અને પરિવારના અન્ય સભ્યો દ્વારા કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

ટ્રસ્ટના કર્તાના મૃત્યુ પછી, તેમના પુત્ર એટલે કે મૃતક, ટ્રસ્ટી બન્યા. તેમના મૃત્યુ પર, ટ્રસ્ટનો વિષય બનેલી મિલકતો તેમના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત

થતી એસ્ટેટમાં સામેલ થવી જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન એસ્ટેટ ડ્યુટીની કાર્યવાહીમાં વિચારણા માટે ઉભો થયો.

જવાબદાર વ્યક્તિઓએ આકારણી સત્તાધિકારી, ડેપ્યુટી કંટ્રોલર ઓફ એસ્ટેટ ડ્યુટી સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે ટ્રસ્ટમાં સમાવિષ્ટ મિલકતોના સંબંધમાં કોઈ એસ્ટેટ ડ્યુટી ચૂકવવાપાત્ર નથી, કારણ કે સદર મિલકતો મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ ન હતી. ડેપ્યુટી કંટ્રોલરે ઠેરવ્યું કે ટ્રસ્ટની જોગવાઈઓ એવી હતી કે જે મિલકતોને તબદીલ કરવાની કોઈ સત્તા વિના કાયમ માટે બાંધી રાખે છે અને જે હેતુ માટે ટ્રસ્ટ બનાવવામાં આવ્યું હતું તે જાહેર અથવા સખાવતી ન હોવાથી, સમગ્ર ટ્રસ્ટ અમાન્ય હતું, અને ઠેરવ્યું કે મિલકતો અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ હતી.

અપીલમાં, સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ રેવન્યુએ ઠેરવ્યું કે ભલે ટ્રસ્ટનો હેતુ ચોક્કસ ધાર્મિક હેતુઓ માટે હોવાનું કહેવાય છે, તેમ છતાં દસ્તાવેજમાં સમાવિષ્ટ આગળના નિર્દેશો જે ટ્રસ્ટના કર્તાના ચોક્કસ વ્યક્તિગત ખર્ચાઓ, તેમના વારસદારો ટ્રસ્ટી તરીકે તેમના ઉત્તરાધિકારી બને તેવી જોગવાઈ, અને ટ્રસ્ટીઓ ટ્રસ્ટની મિલકતોને તબદીલ કરવા માટે સક્ષમ નથી તેવી શરત પરથી એવો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકનાર કર્તાનો આશય "માત્ર દેવી–દેવતાઓની પૂજાની જોગવાઈ કરવાનો જ ન હતો પરંતુ પરિવારના સભ્યો અને ભાવિ વારસદારોના લૌકિક ખર્ચાઓને પહોંચી વળવાનો પણ હતો" અને કારણ કે ટ્રસ્ટ શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમનું ઉલ્લંઘન કરતું હોવાથી તે કાયદામાં

અમાન્ય હતું અને સદર ટ્રસ્ટમાં સમાવિષ્ટ તમામ મિલકતો અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ હસ્તાંતરિત થતી ગણવી જોઈએ.

જવાબદાર વ્યક્તિઓની વિનંતી પર અધિનિયમની કલમ ૬૪(૧) હેઠળના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યું કે હિન્દુ ધાર્મિક ટ્રસ્ટ બનાવતા દસ્તાવેજમાં સમાવિષ્ટ મિલકતોને મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી મિલકતો તરીકે તેની એસ્ટેટમાં સામેલ કરી શકાય નહીં.

એસ્ટેટ ડ્યુટી અધિનિયમ, ૧૯૫૩ હેઠળ એસ્ટેટ ડ્યુટી લાદવાના હેતુ માટે ટ્રસ્ટનો વિષય બનેલી તમામ અથવા કોઈપણ મિલકતને મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી ગણી શકાય કે કેમ તે પ્રશ્ન પર આ કોર્ટ સમક્ષની અપીલમાં.

ઠેરવ્યું : ૧. ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજનો વિષય બનેલી મિલકતોમાંથી માત્ર અડધી મિલકતો જ અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ હતી અને બાકીની અડધી મિલકતો થઈ ન હતી. [248 D]

૨. હાઈકોર્ટે એવું ઠેરવવામાં ભૂલ કરી હતી કે ટ્રસ્ટની સમગ્ર મિલકતો ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ (ધાર્મિક સમર્પણ) સમાન છે અને મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ નથી. [248 C]

૩. જો જે દસ્તાવેજ હેઠળ મિલકતો અથવા તેમની આવક ભેટ અથવા વસિયત અથવા સેટલમેન્ટ તરીકે આપવામાં આવે છે તેની શરતો ધાર્મિક કે સખાવતી હેતુઓ માટે તેમના સંપૂર્ણ સમર્પણ સમાન હોય, તો તેનો કોઈપણ ભાગ જે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમ અથવા સંચય વિરુદ્ધના નિયમની વિરુદ્ધ કોઈપણ વ્યક્તિને ભેટ અથવા વસિયત કે સેટલમેન્ટ દ્વારા આપવામાં આવે છે તે એન્ડોવમેન્ટના લાભ માટે ઉપયોગમાં આવે છે અને સમર્પિત મિલકતોનો એક ભાગ બને છે. બીજી તરફ, જો સમર્પણ આંશિક હોય તો તેવો ભાગ જે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમ અથવા સંચય વિરુદ્ધના નિયમથી પ્રભાવિત થાય છે તે દસ્તાવેજના કર્તા અથવા તેના વારસદારોને પાછો મળે છે. [247 F–G]

વર્તમાન કેસમાં, ટ્રસ્ટ હેઠળ પ્રશ્નગત મિલકતોની કુલ આવકમાંથી અડધી આવકનો ઉપયોગ ધાર્મિક હેતુઓ માટે કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. બાકીની અડધી આવકનો ઉપયોગ ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા સંયુક્ત કુટુંબના ખર્ચાઓને પહોંચી વળવા, નોકરો રાખવા, વાહન જાળવવા, ટ્રસ્ટીઓની પુત્રીઓના લગ્નનો ખર્ચ ઉઠાવવા વગેરે માટે કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. કોઈ મૂર્તિ કે દેવતાને મિલકતોનું સ્થાનાંતર થયું ન હતું, મિલકતોની માલિકી માત્ર ટ્રસ્ટીઓ પાસે જ રહી હતી, જેમને ચોખ્ખી આવકનો અડધો ભાગ ભોગવવાની મંજૂરી એટલા માટે આપવામાં આવી ન હતી કે તેઓ શેબાઈત હતા પરંતુ એટલા માટે કે તેઓ પરિવારના સભ્યો હતા. [246 F–G, 247 B]

૪. ટ્રસ્ટ બનાવવાનો મુખ્ય આશય ટ્રસ્ટના કર્તાના પરિવારના સભ્યોને લાભ આપવાનો અને મિલકતો તેમના દ્વારા કાયમ માટે તબદીલ ન થાય તે જોવાનો હતો. દસ્તાવેજ હેઠળ ધાર્મિક હેતુઓ માટે માત્ર આંશિક સમર્પણ હતું. ટ્રસ્ટીઓ અને અન્ય વારસદારો તથા ટ્રસ્ટના કર્તાના સંબંધીઓના લાભ માટેની જોગવાઈ નિષ્ફળ જાય છે કારણ કે તે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમથી પ્રભાવિત થાય છે. જો કે, આનાથી ધાર્મિક સમર્પણની માન્યતાને કોઈ અસર થતી નથી. [247 C–D]

૫. ધાર્મિક હેતુઓ માટે ખર્ચવાની થતી કુલ આવકના અડધા ભાગને અનુરૂપ ટ્રસ્ટ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલી અડધી મિલકતો મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી નથી તેમ ગણવામાં આવ્યું છે. આ સંબંધમાં કરાયેલું ધાર્મિક સમર્પણ એ હકીકત છતાં નિષ્ફળ જશે નહીં કે બાકીની અડધી મિલકતોએ તેમનું ખાનગી અને લૌકિક સ્વરૂપ જાળવી રાખ્યું હતું. બાકીની અડધી મિલકતો જેનો નિકાલ ન થયો હોય અને જે મૃતક દ્વારા તેમના મૃત્યુના ઠીક પહેલાં રાખવામાં આવી હોય, તેને અધિનિયમની કલમ ૫ ના હેતુઓ માટે તેમના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી ગણવી જોઈએ. [248 A–B]

એસ. સન્મુગમ પિલ્લાઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ કે. સન્મુગમ પિલ્લાઈ અને અન્ય (૧૯૭૩) ૧ એસ.સી.આર. ૫૭૦ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ નં. ૪૦૧/૧૯૭૩.

મેટર નં. ૯૫/૬૫ માં કલકત્તા હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૧–૫–૧૯૭૧ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા તરફે ટી. એ. રામચન્દ્રન અને કુમારી એ. સુભાષિની.

સામાવાળા તરફે વી. એસ. દેસાઈ, ડી. એન. મુખર્જી અને એન. આર. ચૌધરી.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ વેંકટરામૈયા દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

પ્રમાણપત્ર દ્વારા કરાયેલી આ અપીલમાં, જે પ્રશ્ન વિચારણા માટે ઉભો થાય છે તે એ છે કે શું ટ્રસ્ટનો વિષય બનેલી તમામ અથવા કોઈપણ મિલકતને એસ્ટેટ ડ્યુટી અધિનિયમ, ૧૯૫૩ (ત્યારબાદ 'અધિનિયમ' તરીકે ઓળખાય છે) હેઠળ એસ્ટેટ ડ્યુટી લાદવાના હેતુ માટે પાંચુ ગોપાલ બેનર્જી (ત્યારબાદ 'મૃતક' તરીકે ઓળખાય છે) ના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી ગણી શકાય.

મૃતક ઉમેશ ચંદ્ર બેનર્જીના પુત્ર હતા. ઉમેશ ચંદ્ર બેનર્જીએ ૨૭ જૂન, ૧૯૩૯ ના રોજ એક ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ અમલમાં મૂક્યો જે 'શ્રી શ્રી ઈશ્વર જગધાત્રી સંપદ' તરીકે ઓળખાતું ટ્રસ્ટ બનાવે છે અને દસ્તાવેજ સાથે જોડાયેલા શિડ્યુલમાં વર્ણવેલી પોતાની તમામ મિલકતો સદર ટ્રસ્ટને સ્થાનાંતરિત કરી અને એક વર્ષના સમયગાળા માટે પોતાને પ્રથમ મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત

કર્યા. તેમણે નિર્દેશ આપ્યો કે તેઓ ટ્રસ્ટી તરીકે ન રહે તે પછી, તેમના પુત્ર એટલે કે મૃતકે ટ્રસ્ટના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરવું જોઈએ. મૃતકના મૃત્યુ પર, દસ્તાવેજે નિર્દેશ આપ્યો કે તેમના પુત્રો, પૌત્રો વગેરેને ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કરવા જોઈએ. દસ્તાવેજમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે મિલકતો ટ્રસ્ટની હોવી જોઈએ અને ટ્રસ્ટ પાસે જ રહેવી જોઈએ અને ટ્રસ્ટના કર્તાના વારસદારોમાંથી કોઈને પણ તેને પોતાની તરીકે વ્યવહાર કરવાની અથવા તબદીલ કરવાની સત્તા હોઈ શકે નહીં. ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ વર્ષમાં ટ્રસ્ટની મિલકતોની આવકમાંથી, તેનો ચોથો ભાગ ટ્રસ્ટની મિલકતોના સંબંધમાં કરવેરાની ચુકવણી માટે અને દસ્તાવેજ સાથે જોડાયેલા શિડ્યુલમાં ઉલ્લેખિત મકાનોના સમારકામ, આંશિક બાંધકામો, ઉમેરાઓ, ફેરફારો અને પુનઃનિર્માણના ખર્ચ માટે વાપરવો જોઈએ. જો કરવેરા ચૂકવ્યા પછી અને ઉલ્લેખિત ખર્ચાઓને પહોંચી વળ્યા પછી સદર ચોથા ભાગમાં કોઈ સરપ્લસ (વધારો) બાકી રહે, તો ટ્રસ્ટીઓ માટે નવી મિલકતો ખરીદવાનું ખુલ્લું હતું અને આ રીતે હસ્તગત કરાયેલી મિલકતો ટ્રસ્ટની મિલકતો ગણાશે. દસ્તાવેજે આગળ નિર્દેશ આપ્યો કે બાકીની રકમનો અડધો ભાગ એટલે કે આવકના ત્રણ–ચતુર્થાંશનો અડધો ભાગ કુટુંબના દેવી–દેવતાઓની સેવાઓ, ચોક્કસ નિર્દિષ્ટ પૂજાઓ અને શ્રાદ્ધ અને અન્ય ચોક્કસ ધાર્મિક હેતુઓ માટે ખર્ચવો જોઈએ. એવી ચોક્કસ સૂચના હતી કે આવકનો સદર ભાગ સંપૂર્ણપણે ધાર્મિક કાર્યો પર જ ખર્ચવો જોઈએ અને કોઈપણ સમયે તેમાંથી કોઈ વિચલન થવું જોઈએ નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજે નિર્દેશ આપ્યો કે કુલ આવકનો ત્રણ–

અષ્ટમાંશ ભાગ ધાર્મિક અને સખાવતી કાર્યો માટે ખર્ચવો જોઈએ. બાકીની આવક એટલે કે કુલ આવકનો ત્રણ–અષ્ટમાંશ ભાગ ટ્રસ્ટીઓ અને પરિવારના અન્ય સભ્યો દ્વારા વાપરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. કુલ આવકનો ચોથો ભાગ જે તમામ મિલકતોના કરવેરા ભરવા અને તેમના સમારકામ વગેરે માટે અનામત રાખવામાં આવ્યો હતો અને તેમાંથી બચેલો કોઈપણ વધારો ટ્રસ્ટ માટે નવી મિલકતો ખરીદવા માટે વાપરવાનો હતો, તેથી સમગ્ર દસ્તાવેજના વાંચન પરથી એકમાત્ર નિષ્કર્ષ એ નીકળી શકે છે કે કુલ મળીને કુલ આવકનો અડધો ભાગ ધાર્મિક હેતુઓ માટે અને બાકીનો અડધો ભાગ ટ્રસ્ટીઓ અને તેમના પરિવારના સભ્યોના લાભ માટે અનામત રાખવામાં આવ્યો હતો.

ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજના કર્તા ઉમેશ ચંદ્ર બેનર્જીનું મૃત્યુ આશરે વર્ષ ૧૯૪૧ માં થયું હતું અને તેમના પુત્ર, એટલે કે મૃતક, ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ હેઠળ ટ્રસ્ટી બન્યા હતા. મૃતકનું મૃત્યુ ૧૭ એપ્રિલ, ૧૯૫૫ ના રોજ થયું હતું અને તેમના મૃત્યુ પર, ટ્રસ્ટનો વિષય બનેલી મિલકતો તેમના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી એસ્ટેટમાં સામેલ થવી જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન એસ્ટેટ ડ્યુટીની કાર્યવાહીમાં વિચારણા માટે ઉભો થયો. જવાબદાર વ્યક્તિઓએ આકારણી સત્તાધિકારી એવા ડેપ્યુટી કંટ્રોલર ઓફ એસ્ટેટ ડ્યુટી સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે ટ્રસ્ટમાં સમાવિષ્ટ મિલકતો (જેનું મૂલ્યાંકન ડેપ્યુટી કંટ્રોલર દ્વારા રૂ. ૨,૮૯,૦૦૦ કરવામાં આવ્યું હતું) ના સંબંધમાં કોઈ એસ્ટેટ ડ્યુટી ચૂકવવાપાત્ર નથી કારણ કે સદર મિલકતો મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ ન હતી. ડેપ્યુટી કંટ્રોલરે ઠેરવ્યું કે ટ્રસ્ટની જોગવાઈઓ એવી હતી કે જે મિલકતોને તબદીલ કરવાની કોઈ સત્તા વિના કાયમ માટે બાંધી

રાખે છે અને જે હેતુ માટે ટ્રસ્ટ બનાવવામાં આવ્યું હતું તે જાહેર અથવા સખાવતી ન હોવાથી, સમગ્ર ટ્રસ્ટ અમાન્ય હતું. તેમણે તદનુસાર ઠેરવ્યું કે સદર મિલકતો અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ હતી. ડેપ્યુટી કંટ્રોલરના આદેશના આ ભાગને સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ દ્વારા તારીખ ૩ એપ્રિલ, ૧૯૬૧ ના તેના આદેશ દ્વારા એસ્ટેટ ડ્યુટી અપીલ નં. કેલ./૧૩૪ માં અપીલમાં બહાલ રાખવામાં આવ્યો હતો. બોર્ડે ઠેરવ્યું કે ભલે ટ્રસ્ટનો હેતુ ચોક્કસ ધાર્મિક હેતુઓ માટે હોવાનું કહેવાય છે, તેમ છતાં દસ્તાવેજમાં સમાવિષ્ટ આગળના નિર્દેશો જે ટ્રસ્ટના કર્તાના ચોક્કસ વ્યક્તિગત ખર્ચાઓ, તેમના વારસદારો જેઓ ટ્રસ્ટી તરીકે તેમના ઉત્તરાધિકારી બનશે અને તેમના પરિવારના સભ્યો માટેની જોગવાઈ કરે છે અને શરત રાખે છે કે ટ્રસ્ટીઓ ટ્રસ્ટની મિલકતોને તબદીલ કરવા માટે સક્ષમ નથી, તેનાથી એવો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકનાર કર્તાનો આશય "માત્ર દેવી–દેવતાઓની પૂજાની જોગવાઈ કરવાનો જ ન હતો પરંતુ પરિવારના સભ્યો અને ભાવિ વારસદારોના લૌકિક ખર્ચાઓને પહોંચી વળવાનો પણ હતો" અને કારણ કે ટ્રસ્ટ શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમનું ઉલ્લંઘન કરતું હોવાથી તે કાયદામાં અમાન્ય હતું અને સદર ટ્રસ્ટમાં સમાવિષ્ટ તમામ મિલકતો અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ હસ્તાંતરિત થતી ગણવી જોઈએ.

જવાબદાર વ્યક્તિઓની વિનંતી પર અધિનિયમની કલમ ૬૪(૧) હેઠળના સંદર્ભ પર, કલકત્તા હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યું કે હિન્દુ ધાર્મિક ટ્રસ્ટ બનાવતા દસ્તાવેજમાં સમાવિષ્ટ મિલકતોને મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી મિલકતો

તરીકે તેની એસ્ટેટમાં સામેલ કરી શકાય નહીં. હાઈકોર્ટના નિર્ણયથી નારાજ થઈને, એસ્ટેટ ડ્યુટી નિયંત્રકે ઉપરોક્ત અપીલ દાખલ કરી છે.

પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોએ અમારી સમક્ષ મોટી સંખ્યામાં નિર્ણયો ટાંક્યા જે આ પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત હતા કે શું ટ્રસ્ટનો વિષય બનેલી મિલકતો ધાર્મિક હેતુઓ માટે સંપૂર્ણપણે સમર્પિત કરવામાં આવી હતી અથવા શું તેમણે પોતાનું ખાનગી અને લૌકિક સ્વરૂપ જાળવી રાખ્યું હતું પરંતુ માત્ર એક ધાર્મિક ટ્રસ્ટની તરફેણમાં બોજો (ચાર્જ) ને આધીન હતી. આ કેસના હેતુ માટે તેમાંથી માત્ર એકનો સંદર્ભ આપવો પૂરતો છે એટલે કે એસ. સન્મુગમ પિલ્લાઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ કે. સન્મુગમ પિલ્લાઈ અને અન્ય[1] જેમાં આ કોર્ટ દ્વારા નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:–

> જેમ કે આ કોર્ટ દ્વારા મેનાકુરુ દશરથરામ રેડ્ડી અને અન્ય વિરુદ્ધ દુદ્દુકુરુ સુબ્બા રાવ અને અન્ય માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે ધાર્મિક અથવા સખાવતી હેતુઓ માટે મિલકતનું સમર્પણ કાં તો સંપૂર્ણ અથવા આંશિક હોઈ શકે છે. જો સમર્પણ સંપૂર્ણ હોય, તો સખાવતી સંસ્થાની તરફેણમાં ટ્રસ્ટ બનાવવામાં આવે છે. જો સમર્પણ આંશિક હોય, તો સખાવતી સંસ્થાની તરફેણમાં ટ્રસ્ટ બનતું નથી પરંતુ સખાવતી સંસ્થાની તરફેણમાં એક બોજો જોડાય છે અને તે મિલકતની સાથે રહે છે જે પોતાનું

---

1 [૧૯૭૩] ૧ એસ.સી.આર. ૫૭૦

મૂળ ખાનગી અને લૌકિક સ્વરૂપ જાળવી રાખે છે. સમર્પણ સંપૂર્ણ છે કે નહીં તે સ્વાભાવિક રીતે દરેક કેસમાં સંબંધિત દસ્તાવેજની શરતો પર નક્કી કરવાનો હકીકતનો પ્રશ્ન રહેશે જો પ્રશ્નગત સમર્પણ દસ્તાવેજ હેઠળ કરવામાં આવ્યું હોય. આવા કિસ્સામાં તે હંમેશા પક્ષકારોના સાચા આશયને શોધવાની બાબત છે, તે સ્પષ્ટ છે કે આવો આશય સમગ્ર દસ્તાવેજના નિષ્પક્ષ અને વાજબી અર્થઘટન પરથી એકત્રિત કરવો જોઈએ. જો મિલકતની આવક મુખ્યત્વે સખાવતી સંસ્થાના હેતુ માટે વાપરવાનો આશય હોય અને તેનો માત્ર એક નજીવો અને ગૌણ ભાગ જ પૂજારી અથવા સંચાલકની જાળવણી માટે વાપરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હોય, તો એવો અભિપ્રાય લેવો શક્ય બની શકે કે સમર્પણ સંપૂર્ણ છે. જો, બીજી તરફ, સખાવતી સંસ્થાની જાળવણી માટે આવકના ગૌણ ભાગનો ઉપયોગ થવાની અપેક્ષા કે જરૂરિયાત હોય અને સંચાલક કે પૂજારીના હાથમાં તેમના પોતાના ખાનગી હેતુઓ માટે નોંધપાત્ર વધારો (સરપ્લસ) બાકી રહેતો હોય, તો સંપૂર્ણ સમર્પણના સિદ્ધાંતને સ્વીકારવો મુશ્કેલ બનશે."

તે કેસમાં, જે દસ્તાવેજ હેઠળ એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે ધાર્મિક હેતુઓ માટે ચોક્કસ મિલકતનું સંપૂર્ણ સમર્પણ કરવામાં આવ્યું હતું તેમાં એક લખાણ હતું જે નીચે મુજબ વંચાતું હતું:–

"જો, સદર સખાવતી કાર્યો યોગ્ય રીતે ચલાવ્યા પછી, કોઈ સરપ્લસ બાકી રહે, તો તેનો ઉપયોગ સદર સન્મુગમ પિલ્લાઈ અને તેમના વારસદારો દ્વારા કૌટુંબિક ખર્ચ માટે કરવામાં આવશે. તેઓએ તેની કાળજીપૂર્વક અને યોગ્ય રીતે દેખરેખ પણ રાખવી જોઈએ."

કેસમાં ઉપલબ્ધ પુરાવા અને દસ્તાવેજમાંના લખાણોના આધારે જેમાં ઉપર ટાંકવામાં આવેલા લખાણનો પણ સમાવેશ થાય છે, કોર્ટે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો: "આ દર્શાવે છે કે સખાવતી કાર્યો ચલાવવા માટે સખાવતી કાર્યો માટે અલગ રાખવામાં આવેલી મિલકતોની સમગ્ર આવક જરૂરી હોવાનું માનવામાં આવ્યું ન હતું. સમર્પણ સંપૂર્ણ હતું અને પરિણામે ત્યાં પરિણામી ટ્રસ્ટ (resulting trust) હતું તે સ્થાપિત કરવાની જવાબદારી વાદીઓની હતી. કારણ કે તેઓ તે સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે, આ કેસના હેતુ માટે, આપણે એ આધારે આગળ વધવું પડશે કે સમર્પણ માત્ર આંશિક હતું અને મિલકતોએ ખાનગી મિલકતોનું સ્વરૂપ જાળવી રાખ્યું હતું."

આ કેસમાં એકમાત્ર પ્રશ્ન જે વિચારણા માટે ઉભો થાય છે તે એ છે કે શું ટ્રસ્ટની મિલકતો અથવા તેનો કોઈ ભાગ ધાર્મિક અને સખાવતી હેતુઓ માટે સમર્પિત કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ રેવન્યુના જણાવ્યા મુજબ પણ ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ હેઠળ પ્રશ્નગત મિલકતોની આવકનો એક ભાગ ધાર્મિક હેતુઓ માટે વાપરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રકારે નિર્દિષ્ટ

આવકના ભાગને વર્તમાન કેસમાં, જેમ કે અમે અગાઉ અવલોકન કર્યું છે, વાજબી રીતે કુલ આવકના અડધા ભાગ તરીકે ગણી શકાય. બાકીની અડધી આવકનો ઉપયોગ ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા સંયુક્ત કુટુંબના ખર્ચાઓ ચૂકવવા, નોકરો રાખવા, મોટર કાર અથવા ઘોડા અને ગાડી જાળવવા અને ટ્રસ્ટીઓની પુત્રીઓના લગ્નનો ખર્ચ પહોંચી વળવા માટે કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. એવું પણ જોવામાં આવે છે કે ટ્રસ્ટના કર્તાએ નિર્દેશ આપ્યો હતો કે "જો મારા વંશની પુત્રવધૂઓમાંથી કોઈ બાળ વિધવા બને અથવા પુત્ર વિનાની હોય અને જો તે પોતાના ધર્મને વળગી રહેતી હોય, પડદા પ્રથા પાળતી હોય, અને ટ્રસ્ટીઓની સાથે સંયુક્ત પરિવાર અને મકાનમાં રહેતી હોય તો તેને સંયુક્ત પરિવારમાંથી તેની જાળવણી વગેરે મળશે." આવી જ જોગવાઈ પરિવારની પુત્રીઓ માટે કરવામાં આવી હતી જેઓ ગરીબ સંજોગોમાં વિધવા બની હોય.

કોઈ મૂર્તિ કે દેવતાને મિલકતોનું સ્થાનાંતર થયું ન હતું. મિલકતોની માલિકી માત્ર ટ્રસ્ટીઓ પાસે જ રહેવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. પરિવારના સભ્યોને સંયુક્ત પરિવારના મકાનમાં રહેવાની પણ મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. તદુપરાંત, ટ્રસ્ટના કર્તાએ દસ્તાવેજ હેઠળ પોતાની તમામ મિલકતોનો નિકાલ કર્યો હતો અને તેમના વારસદારો જેમને તેઓ બેદખલ કરવા માંગતા ન હતા તેઓ ચોખ્ખી આવકનો અડધો ભાગ જે કોઈ પણ રીતે નજીવો નહોતો તેનો ઉપયોગ પોતાની જાળવણી માટે કરી શકતા હતા. તેમને આવી આવક ભોગવવાની મંજૂરી એટલા માટે આપવામાં આવી ન હતી કે તેઓ શેબાઈત હતા પરંતુ એટલા માટે કે તેઓ પરિવારના સભ્યો હતા. વાસ્તવમાં ટ્રસ્ટીઓ જો

ઈચ્છે તો તેમના મહેનતાણા તરીકે દર મહિને માત્ર રૂ. ૨૫ ઉપાડી શકતા હતા. ટ્રસ્ટ બનાવવાનો મુખ્ય આશય ટ્રસ્ટના કર્તાના પરિવારના સભ્યોને લાભ આપવાનો અને મિલકતો તેમના દ્વારા કાયમ માટે તબદીલ ન થાય તે જોવાનો હતો. દસ્તાવેજના નિષ્પક્ષ વાંચન પરથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે દસ્તાવેજ હેઠળ ધાર્મિક હેતુઓ માટે માત્ર આંશિક સમર્પણ હતું. પરિણામે એ ફલિત થાય છે કે મિલકતોએ પોતાનું ખાનગી અને લૌકિક સ્વરૂપ જાળવી રાખ્યું હતું અને તે માત્ર ધાર્મિક હેતુઓ માટેના બોજાને આધીન હતી. આ સંજોગોમાં, ટ્રસ્ટીઓ અને અન્ય વારસદારો તથા ટ્રસ્ટના કર્તાના સંબંધીઓના લાભ માટેની જોગવાઈ નિષ્ફળ જાય છે કારણ કે તે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમથી પ્રભાવિત થાય છે. જો કે, આનાથી ધાર્મિક સમર્પણની માન્યતાને કોઈ અસર થતી નથી. આ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં જ્યાં મિલકતો અંશતઃ ધાર્મિક સમર્પણ દ્વારા અને અંશતઃ ચોક્કસ વ્યક્તિઓના લાભ માટે તેમના ઉપયોગ માટે આપવામાં આવે છે, ત્યાં શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમના ઉલ્લંઘનમાં વ્યક્તિઓને ભેટ અથવા સેટલ કરાયેલી મિલકતોનું શું થવું જોઈએ તે આ પ્રમાણે કહી શકાય: જો જે દસ્તાવેજ હેઠળ મિલકતો અથવા તેમની આવક ભેટ અથવા વસિયત કે સેટલમેન્ટ તરીકે આપવામાં આવે છે તેની શરતો ધાર્મિક કે સખાવતી હેતુઓ માટે તેમના સંપૂર્ણ સમર્પણ સમાન હોય, તો તેનો કોઈપણ ભાગ જે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમ અથવા સંચય વિરુદ્ધના નિયમની વિરુદ્ધ કોઈપણ વ્યક્તિને ભેટ અથવા વસિયત કે સેટલમેન્ટ દ્વારા આપવામાં આવે છે તે એન્ડોવમેન્ટના લાભ માટે ઉપયોગમાં આવે છે અને સમર્પિત મિલકતોનો એક ભાગ બને છે. પરંતુ બીજી

તરફ, જો સમર્પણ આંશિક હોય તો તેવો ભાગ જે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમ અથવા સંચય વિરુદ્ધના નિયમથી પ્રભાવિત થાય છે તે દસ્તાવેજના કર્તા અથવા તેના વારસદારોને પાછો મળે છે. ઉપરોક્ત નિયમ લાગુ કરીને, અમે ઠરાવ્યું કે ટ્રસ્ટના કર્તાના પરિવારના સભ્યો દ્વારા ઉપયોગ કરવા માટે નિર્દેશિત કરાયેલી આવકના અડધા ભાગને અનુરૂપ મિલકતોના અડધા ભાગનું સ્થાનાંતર જે શાશ્વતતા વિરુદ્ધના નિયમના ઉલ્લંઘનમાં હતું તે અમાન્ય હતું અને સદર અડધી મિલકતો ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકવા છતાં ટ્રસ્ટના કર્તાની મિલકતો તરીકે ચાલુ રહી હતી.

કેસની હકીકતો અને સંજોગો પરથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે ધાર્મિક હેતુઓ માટે ખર્ચવાની થતી કુલ આવકના અડધા ભાગને અનુરૂપ ટ્રસ્ટ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલી માત્ર અડધી મિલકતો જ મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી નથી તેમ ગણવી જોઈએ કારણ કે તે સંબંધમાં કરાયેલું ધાર્મિક સમર્પણ એ હકીકત છતાં નિષ્ફળ જશે નહીં કે બાકીની અડધી મિલકતોએ તેમનું ખાનગી અને લૌકિક સ્વરૂપ જાળવી રાખ્યું હતું. અમે એવા અભિપ્રાયના પણ છીએ કે બાકીની અડધી મિલકતો જેનો નિકાલ ન થયો હોય તેમ માનવામાં આવ્યું છે અને જે મૃતક દ્વારા તેમના મૃત્યુના ઠીક પહેલાં રાખવામાં આવી હતી, તેને અધિનિયમની કલમ ૫ ના હેતુઓ માટે તેમના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થતી ગણવી જોઈએ. તેથી, હાઈકોર્ટે એવું ઠેરવવામાં ભૂલ કરી હતી કે ટ્રસ્ટની સમગ્ર મિલકતો ધાર્મિક સમર્પણ સમાન છે અને મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ નથી.

તેથી અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે. અમે ઠરાવીએ છીએ કે ૨૭ જૂન, ૧૯૩૯ ના રોજ અમલમાં મૂકેલા ટ્રસ્ટ દસ્તાવેજ (જગધાત્રી સંપદ ટ્રસ્ટ) નો વિષય બનેલી મિલકતોમાંથી માત્ર અડધી મિલકતો જ અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ મૃતકના મૃત્યુ પર હસ્તાંતરિત થઈ હતી અને બાકીની અડધી થઈ ન હતી. અપીલ અંશતઃ સફળ થઈ હોવાથી અમે નિર્દેશ આપીએ છીએ કે પક્ષકારો પોતાનો ખર્ચ જાતે ભોગવશે.

અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.